

GIRONA
MONUMENTAL

GIRONA

MONUMENTAL

GIRONA MONUMENTAL

Col·lecció Catalunya Monumental

Primera edició: juny 2023

© dels textos: Joaquim Nadal i Farreras, ICRPC-CERCA/UdG

© del pròleg: Joan Boadas Raset

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Monumental: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torrenteres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original i disseny:

Editorial Efadós

Amb el suport de:

En reconeixement i homenatge a Pere de Palol Salellas (*Gerona monumental*, Madrid, ed Plus Ultra, 1955) i Narcís-Jordi Aragó Masó (*Guia de la Girona Monumental*, Ajuntament de Girona, 1989).

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

Editorial Efadós

Fotografia de la portadella:

Xavier Arnau / Istock

ISBN 978-84-19736-04-8

DL B-9184-2023

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

 @catalunyadesapareguda @efados

 @catalunyades @efados

 @catalunyadesapareguda @Editorial Efadós

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

El magnetisme de la ciutat

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

La memòria de la pedra a la pedra

Pàg. 12

BARRI VELL

El clos august de la ciutat romana

Pàg. 122

MERCADAL

L'antic barri de convents i fàbriques

Pàg. 152

LA CIUTAT ESCAMPADA

El Parc de la Devesa, les Hortes del Güell,
el Parc Central i el Parc del Migdia

Pàg. 166

ELS VOLTANTS

Pedret, Parc de les Ribes del Ter, Montjuïc
i Sant Daniel

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

EL MAGNETISME DE LA CIUTAT

Joan Boadas i Raset, arxiver i cronista oficial de la ciutat

Com explicar una ciutat? I, potser més complex, com explicar la ciutat on has viscut la teva vida? El desafiament és evident, és cert, però encara es veu superat quan, en un cas, has estat artífex i, en l'altre, observador qualificat d'una revolucionària transformació.

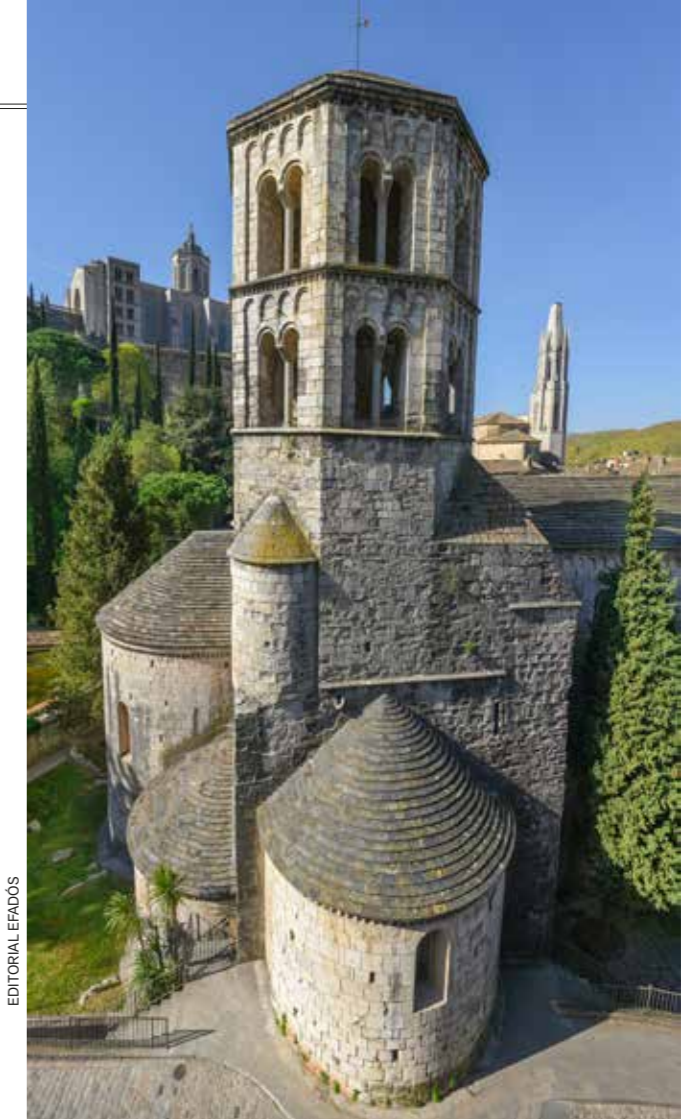
En aquesta obra que teniu a les mans, qui escriu és més que un escriptor i qui mira és, també, més que un fotògraf. I d'aquesta singularitat en sorgeix un clar beneficiari, un llibre, *Girona monumental*, que ens explica amb una nova mirada, literària i gràfica, l'aparentment immutable ciutat de sempre.

Quatre ofertes de recorregut, impecablement travades, permeten als autors proposar-nos la descoberta de Girona amb la intenció de mostrar-nos la vida d'avui sobre la ciutat viscuda d'ahir. Els passejos per on ens fa caminar la prosa, elegant i precisa, de Joaquim Nadal, es converteixen en un pretext per anar trobant, a cada girada de pàgina, un nou component d'aquest tot que ell ha aplegat de fa anys.

I, és clar, coneixem, i visitem, la ciutat fundacional, romana, i les seves successives ampliacions medievals. Però també la Girona gremial, comercial, industrial i de serveis. Ens adonem, gairebé sense esforç, de com s'ha format la ciutat, però sobretot de com s'hi viu en la nostra contemporaneïtat. I en aquest caminar agafats d'una

mà experta, no ens estem d'entrar a museus i arxius, per veure-hi documents, obres artístiques, peces arqueològiques i escultures. Ni de visitar, tampoc, aquells edificis que ens identifiquen col·lectivament i que, en alguns casos, han rebut una nova vida quan la seva ja estava prop de l'extinció.

Les paraules, però, van acompanyades, majoritàriament, per imatges de Jordi S. Carrera. Amb més de mig segle passejant la seva mirada per Girona, ens n'ofereix un destil·lat excel·lent. De la ciutat de dins i de la corona que l'envolta. No són, ni caldria dir-ho, fotografies d'encàrrec. Són el reflex d'una permanent estima sense la qual seria impossible captar el magnetisme indiscutible que, en paraules de Joaquim Nadal, posseeix Girona.

Introducció

LA MEMÒRIA DE LA PEDRA A LA PEDRA

Joaquim Nadal i Farreras, historiador i escriptor

La ciutat de Girona té un magnetisme indiscutible. L'aproximació del visitant és sempre de fora cap endins. La mirada es fixa en un esglaonat compacte de volums que arrenca de la riba dreta del riu Onyar i s'enfila cap a les plataformes superiors de la implantació històrica de la ciutat. Per darrere de la cortina de les cases penjades sobre el riu emergeixen amb potència indiscutible les fàbriques imponents i imposants de Sant Feliu i la catedral. Sant Feliu, la primera catedral, amb l'agulla finíssima gòtica, estilitzada com un xiprer que apunta a l'infinit celestial. La catedral, amb la seva austera voluptuositat barroca, amb un punt de contenció, com una gran façana que culmina la singular obra

gòtica d'un agosarament arquitectònic magnífic, fent un salt prodigiós des de la capçalera de tres naus fins a una solemne nau que s'il·lumina amb un joc de dues rosasses de vitralls a la façana oest i al punt d'enllaç de la girola amb la nau única per l'est.

Més enllà de l'aparatosa monumentalitat de la visió panoràmica de conjunt, el visitant se sent cridat a entrar al clos de la ciutat antiga: un laberint de carrers i carrerons, de cases senyoriales, de patis ombrejats i de vegetació exuberant amb ressonàncies de temps reculats de predomini senyorial i eclesiàstic. La geografia dels convents i de les esglésies s'incrusta en la vella trama de la ciutat que van fundar els romans com una plaça forta en el camí de la Via Augusta cap al sud a principis del segle I aC. Sobre la doble plataforma per damunt de la llera del riu s'hi alça el

JORDI S. CARRERA

LA PREMINÈNCIA FÍSICA DE LA CATEDRAL

Vistes panoràmiques de la ciutat amb dues mirades: cap a l'est i cap al nord. A la pàgina anterior, la mirada a l'est ens mostra la força de la catedral i el seu encaix en el paisatge natural. A la catedral destaquen el campanar, els contraforts i la torre de Carlemany (campanar romànic incrustat a l'obra gòtica), i al costat, l'exemple carolingi que sustenta la torre Cornèlia, el claustre i les sales capitulars, ara Museu Tresor. Al fons, la vall del Galligants i els primers contraforts de les Gavarres. En aquesta pàgina, la mirada cap al nord mostra, en primer terme, la muralla del primigeni recinte romà, la catedral al fons i l'horitzó de les muntanyes.

EDITORIAL EFADOS

Fòrum, civil i religiós, culminat pel temple, i, al seu voltant, un perímetre de ciutat emmurallada. És el rovell de l'ou de la ciutat, al voltant del qual giraran sempre en cercles concèntrics o en ondulacions sinuoses els nostres itineraris. La ciutat romana i la ciutat carolíngia, primer amb el mateix perímetre i, després, amb una petita ampliació urbana d'una enorme potència arquitectònica. Al seu voltant, la ciutat fora muralla amb el burg de Sant Pere, els banys de la ciutat (banys àrabs) i la primera catedral, Sant Feliu, i pel sud, els eixamples cap a la ciutat mercantil i artesanal.

Al segle XIV, el rei Pere III va definir un nou perímetre per a la fortificació de la ciutat. La primitiva Força Vella, emmarcada pels tres castells de Sobreportes, de Gironella i de Cabrera, va ser absorbida en el nou recinte. La nova muralla del segle XIV va fer el salt de l'Onyar i va incorporar el Mercadal. La ciutat mercantil i conventual quedava delimitada en un recinte que no es faria petit fins avançat el segle XIX.

El temps i l'evolució de la societat han permès de conservar la muralla de l'est, més abrupta i sobre terrenys poc aprofitables urbanísticament, mentre que la muralla del pla ha estat engolida per l'urbanisme contemporani i en queden només uns vestigis testimonials i l'estructura poligonal de la gran via de Jaume I, que marca amb exactitud la vella traça de la muralla.

Fora muralla, la ciutat ens ofereix alguns testimonis dispersos d'excel·lència monumental. Els vestigis de Pedret i els molins de la Manola, el monestir mil·lenari de Sant Daniel, de fundació i dotació de la comtessa Ermessenda, i les obres de l'arquitecte Rafael Masó, d'un modernisme noucentista, al servei de la burgesia industrial de la ciutat.

Us proposem un recorregut per aquesta peripècia històrica, de la pedra a la pedra. Una ciutat tota ella construïda sobre els fonaments de les pedreres de Pedret i de les Pedreres, fonament del marbre blau que va conquerir els mercats i els monuments de tota la Corona d'Aragó.

VUNAV V / ISTOCK

BARRI VELL

El clos august de la ciutat romana

El Barri Vell és la ciutat històrica: romana, visigòtica, musulmana, carolíngia, feudal. És el pinyol de la realitat històrica, la base del palimpsest, el dipositari de la sedimentació successiva de la memòria i de la història. En sentit estricte és el reducte més limitat, militar i eclesiàstic. Però, en sentit ampli, hi hem de sumar els diferents burgs: pel nord, Santa Eulàlia, Sant Pere i Sant Feliu, i pel sud, la costa de Sant Martí, la Vilanova, el Puig de Vilanova, l'Areny, el cap de l'Areny, el Mercadal, Fontanilles i Cuguçacs. És, finalment, la ciutat que abraçaria la muralla del segle XIV. Des de com a mínim el segle IX, però potser també abans, hem de situar en aquest conjunt la presència significativa d'una comunitat jueva. El predomini eclesiàstic es feu patent en la geografia dels monuments: Santa Eulàlia, Sant Nicolau, Sant Pere de Galligants, Sant Feliu, la catedral, Sant Martí Sacosta, Sant Domènec, els Caputxins, els Carmelites Descalços i Calçats, les Caputxines i, a l'altra banda de l'Onyar, Sant Agustí, les Bernardes, Santa Clara, Sant Francesc i els Mínims. Als afores, Sant Daniel.

EDITORIAL EFADÓS

PEDRES DAURADES PEL SOL PONENT

Aquesta és la vista que es troba el visitant que arriba pel nord o pel sud tot resseguint el traçat de la carretera, avui engolida en la geografia urbana. És també la visió que en tenen els viatgers que, amb ferrocarril, fan el recorregut de la línia de Girona fins a Portbou. Si ens aproximem a l'emergència monumental, agafa una certa presència l'Onyar. En primer terme, el pont de Sant Feliu, construït a la darrera del segle XX per connectar justament els entorns de la Devesa amb el centre històric. Aquesta és una de les portes naturals d'accés al Barri Vell, neta d'incrustacions del passat.

EDITORIAL EFADÓS

